

Tutkimuseettiselle neuvottelukunnalle**Asia: Lausunto Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa -ohjeen päivitysluonnoksesta****Viite: 3/304/22 / Lausuntopyyntö 20.10.2022**

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry kiittää mahdollisuudesta lausua Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK) ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa -ohjeen päivitysluonnoksesta. Unifi kattavasta valmistelusta. HTK-loukkausepäilyjen käsittelyprosessin selkeyttä on parannettu, tekstin luettavuuteen on panostettu ja kaaviokuvat ovat selkeitä.

Unifi kiinnittää huomiota eräisiin yleisiin HTK-prosessiin liittyviin kohtiin, erityisesti tutkimusorganisaatioiden näkökulmasta. Unifi pyytää lisäksi ottamaan huomioon yliopistojen lausunnot, joissa on huomioitu tarkemmin HTK-loukkausepäilyjen käsittelyprosessiin liittyviä yksityiskohtia.

Päivitystyössä on kiinnitetty erityistä huomiota runsaaseen palautteeseen, jota TENK on saanut laajasti tiede- ja tutkimusyhteisölle suunnatuilla kyselyillä 2021-2022. Palautteissa on toivottu mm. organisaatioiden HTK-vastuun tuomista paremmin esiin tutkijoiden velvollisuuksien rinnalla (TENKin verkkosivut 14.12.2021, <https://tenk.fi/fi/ajankohtaista/uudistunut-htk-ohje-julkaistaan-ensi-vuonna>). Unifin näkökulmasta onkin tärkeää, että yliopistojen rooli hyvän tieteellisen käytännön edistäjänä huomioidaan. Yliopistolain 2§:n mukaan "[y]liopistojen tulee järjestää toimintansa siten, että tutkimuksessa, taiteellisessa toiminnassa, koulutuksessa ja opetuksessa varmistetaan korkea kansainvälinen taso eettisiä periaatteita ja hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen." Unifi kiittää päivitysluonnosta siitä, että hyvää tieteellistä käytäntöä koskevat ohjeet ovat selkeitä ja riittävän tarkasti määriteltäviä.

Samaan aikaan Unifi on huolissaan siitä, että päivitysluonnoksessa (s. 3) annetaan mahdollisuus vaihtoehtoisin HTK-ohjeisiin perustuviin loukkausepäilyjen käsittelytapoihin: "[o]rganisaatiot, jotka empivät sitoutumistaan esimerkiksi HTK-prosessiin liittyvien resurssien vuoksi, voivat tiedustella TENKistä vaihtoehtoisia HTK-ohjeeseen perustuviin loukkausepäilyjen käsittelytapoja." Kyseinen varaus ei anna suoraan mahdollisuutta tulkita itse hyvää tieteellistä käytäntöä vaihtoehtoisilla tavoilla. Huolena on, että loukkausepäilyjen vaihtoehtoisten käsittelytapojen mahdollistaminen johtaa kuitenkin välillisesti erilaisiin tulkintoihin hyvästä tieteellisestä käytännöstä.

Unifi on huolestunut siitä, että vaihtoehtoisten käsittelytapojen tarjoaminen saattaa johtaa eriarvoistaviin käytäntöihin sekä epäilyn oikeusturvan vaarantumiseen. Päivitysluonnoksessa ei avata enempää sitä, millaisia vaihtoehtoiset käsittelytavat ovat, kuka niistä päättää eikä sitä,

liittykö niihin jonkinlaista arviointiprosessia. Päivitysluonnosta on tarkennettava tältä osin, ja kuvattava selkeästi, mitä vaihtoehtoiset tavat tarkoittavat.

Epäilyn esittäjä tai epäilty voi pyytää asiasta lausunnon TENKiltä, jos hän on HTK-prosessin päätyttyä tyytymätön johtajan päätökseen, esiselvityksen tai varsinaisen tutkinnan toteutukseen tai loppuraportin johtopäätöksiin. Unifi kiinnittää huomiota organisaation johtajan päätöksen ja TENKin lausunnon suhteen määrittelyyn HTK-prosessissa. Onko tavoitteena, että TENK toimii asiassa muutoksenhakutahona? Luonnos jättää asian tulkinnanvaraikseksi. Unifi suhtautuu TENKin rooliin muutoksenhakutahona varauksellisesti.

Luvussa 5.3. esitetyn perusteella jää epäselväksi voiko TENK käyttää muuta materiaalia kuin mitä johtajalla on ollut käytössään päätöstä tehdessään. Unifin katsoo, että TENKin tulee käyttää samoja materiaaleja kuin organisaation johtajan, jotta johtajan päätös ja TENKin lausunto olisivat vertailukelpoisia. Tämä tulisi tuoda esiin ohjeessa. Mikäli TENK voi kuitenkin käyttää muuta materiaalia, olisi tämä vaihtoehto avattava ja perusteltava ohjeessa selkeästi.

Luonnoksessa suositellaan, että HTK-loukkausten seuraamukset pannaan täytäntöön vasta sen jälkeen, kun aika lausuntopyyntöön TENKille on umpeutunut eikä lausuntoa ole sinä aikana pyydetty tai kun lausuntopyyntö TENKille on tehty ja TENK on antanut asiasta lausuntonsa. Ohje on tältä osin selkeämpi kuin nyt voimassa oleva. Samaan aikaan tilanteeseen liittyy kuitenkin aikataulullisia haasteita organisaation näkökulmasta. Käsittelyajat ovat pitkiä, ja vaikka ohjeen päivityksen tavoitteena on lyhentää käsittelyaikoja, TENK varaa edelleen 5 kuukautta lausunnon antamiseen. Esimerkiksi työoikeudelliset seuraamukset odottaisivat tällöin osapuolien kannalta kestävämpään pitkään.

Unifi pohtii edelleen, miten hyvän tieteellisen käytännön tukemiseen ja loukkausepäilyjen käsittelemiseen vaikuttaa TENKin kaksoisrooli sekä ohjeistavana tahona että kohdassa 5.3. kuvatun lausunnon antajana. Tätä olisi myös hyvä selkiyttää HTK-ohjeen päivityksessä.

Tutkijan, tutkimuksen ja tutkimusorganisaatioiden vastuullista arviointia kehitetään kansallisesti ja kglobaalissa yhteistyössä. Suomalaiset yliopistot ovat vahvasti mukana työssä. Unifi katsoo, että vastuullinen arviointi tulee olla myös hyvän tieteellisen käytännön keskeinen periaate. Etenkin kohdassa ”3.2.8. Asiantuntija- ja arviointitehtävät” olisi eduksi tehdä viittaus vastuulliseen arviointiin.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry, Finlands universitetsrektorers råd Unifi rf

Jukka Kola

puheenjohtaja

Tanja Risikko

toiminnanjohtaja